

РОЗДІЛ 6. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ

DIGITAL TRANSFORMATION OF ENVIRONMENTAL TAXATION INFORMATION

УДК 336.221

<https://doi.org/10.32843/bses.59-36>

Купінець Л.Є.

д.е.н., професор,
завідуюча відділу
економіко-екологічних проблем
приморських регіонів
Інститут проблем ринку
та економіко-екологічних досліджень
Національної академії наук України

Шершун О.М.

аспірантка, провідний інженер
відділу економіко-екологічних проблем
приморських регіонів
Інститут проблем ринку
та економіко-екологічних досліджень
Національної академії наук України

Kupinets Larysa

Institute of Market Problems
and Economic and Ecological Research
of the National Academy of Sciences
of Ukraine

Shershun Olha

Institute of Market Problems
and Economic and Ecological Research
of the National Academy of Sciences
of Ukraine

У статті розглянуто проблему реформування екологічного оподаткування, яка зумовлена відсутністю прозорості в розрахунку податку і його оплаті. Показано, що контролюючі органи, які реалізують державну податкову політику, не забезпечують створення ефективної системи контролю над обсягами і видами викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та скидів у водні об'єкти, які є базою оподаткування екологічним податком, а також належної системи контролю за надходженнями до бюджету. Обґрунтовано необхідність напрацювання вдосконаленого підходу до справляння та використання коштів екологічного податку. Розглянуто питання цифровізації у сфері екологічного оподаткування. Представлено алгоритм розрахунку екологічного податку на корпоративному рівні та шлях проходження інформації з первинних джерел даних до державних органів усіх рівнів в автоматизованому ресурсі, який базується на існуючих системах обробки та накопичення інформації.

Ключові слова: цифрова трансформація, інформаційне забезпечення, статистика, екологічне оподаткування, податки.

В статье рассмотрена проблема реформирования экологического налогообложения,

обусловленная отсутствием прозрачности в расчете налога и его оплате. Показано, что контролирующие органы, которые реализуют государственную налоговую политику, не обеспечивают создание эффективной системы контроля над объемами и видами выбросов загрязняющих веществ в атмосферный воздух и сбросов в водные объекты, являющиеся базой налогообложения экологическим налогом, а также надлежащей системы контроля над поступлениями в бюджет. Обоснована необходимость наработки собственного подхода взимания и использования средств экологического налога. Рассмотрен вопрос цифровизации в сфере экологического налогообложения. Представлены алгоритм расчета экологического налога на корпоративном уровне и путь прохождения информации из первичных источников данных в государственные органы всех уровней в автоматизированном ресурсе, который базируется на существующих системах обработки и накопления информации.

Ключевые слова: цифровая трансформация, информационное обеспечение, статистика, экологическое налогообложение, налоги.

The article deals with the problem of reforming environmental taxation due to the lack of transparency in the calculation of tax and its payment. At present, there are a number of problems in Ukraine due to which public authorities, as well as regulatory authorities implementing state tax policy do not ensure the creation of an effective system of control over the volume and types of pollutant emissions into the air and discharges into water bodies, that is environmental tax base, as well as an appropriate system of control over budget revenues from the environmental tax. To solve these problems, it is necessary that the country has adequate information support in the field of environmental taxation, which will help identifying weaknesses in the system. In general, information support can be defined as a collection of information about a management object and its external environment, as well as the technologies and technical means that provide its processing for management decision making. Adequate information support can not only provide the public with relevant information but can also significantly improve the collection of information itself, simplify the work of both public administration and environmental impact enterprises. Environmental taxes have many important advantages, such as environmental effectiveness, economic efficiency, the ability to raise public revenue, and transparency. Also, environmental taxes have been successfully used to address a wide range of issues including waste disposal, water pollution, and air emissions. Regardless of the policy area, the design of environmental taxes and political economy considerations in their implementation are crucial determinants of their overall success. But for the public to perceive the effectiveness of environmental taxation, information security, transparency, and certainty are crucial. Therefore, the development of information support in the field of environmental taxation can be called one of the priority issues of the environmental policy of any country. The paper describes a possible algorithm for calculating the environmental tax at the corporate level and the path of obtaining information from primary sources of data to government bodies of all levels in automated resource, which is based of existing systems for processing and accumulation of information.

Key words: digital transformation, information support, statistics, environmental taxation, taxes.

Постановка проблеми. В Україні екологічний податок – це загальнодержавний обов'язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів викидів в атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками, фак-

тичного обсягу утворених радіоактивних відходів та фактичного обсягу радіоактивних відходів, накопичених до 01.04.2009 [1]. Екологічні податки розглядають як інструмент фінансування екологічних програм та стимулювання суб'єктів господарювання до застосування природоощадливих технологій, що у кінцевому підсумку сприяє запо-

біганню забруднення навколишнього природного середовища [2].

Але реалізації функцій екологічного оподаткування заважає невідповідність обсягів надходжень до бюджету коштів від цього податку масштабам природоохоронних завдань, які потребують вирішення за рахунок цього джерела фінансування. Результатом є незадовільний стан довкілля в більшості регіонів України.

Щодо інформаційного забезпечення, то загалом його можна визначити як збір інформації про об'єкт управління та його зовнішнє середовище, а також про технології та технічні засоби, що забезпечують його обробку для прийняття управлінських рішень [3]. Розвиток мобільних комунікацій, онлайн-сервісів виступає базовим інструментом формування цифрової трансформації.

Адекватна інформаційна трансформація може не лише забезпечити органи виконавчої влади та громадськість відповідною інформацією, а й значно поліпшити збір інформації, спростити роботу як державного управління, так і підприємств, що впливають на навколишнє середовище. Тому вдосконалення інформаційного забезпечення у сфері екологічного оподаткування можна назвати одним із пріоритетних питань екологічної політики будь-якої країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми екологічного оподаткування в Україні розглядалися такими вченими-економістами, як О.Є. Найденко [4], О.М. Тищенко [5], Н.П. Рибачок [6], А.О. Шако [7]. Проблематику цифровізації та інформаційного забезпечення у сфері бізнес-процесів і підприємницької діяльності досліджували О.Ю. Гусєва, С.В. Легомінова [8], М.О. Устенко [9], І.Л. Ковальов [10], Л.С. Веретін [11], М.П. Денисенко, І.В. Колос [12], С.С. Палагута [13].

Постановка завдання. Метою статті є дослідження наявної системи контролю над надходженнями до бюджету екологічного податку з погляду інформаційного забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У 2018 р. з метою встановлення фактичного стану та оцінки ефективності виконання повноважень органами державної влади в частині контролю над повнотою і своєчасністю надходження екологічного податку з викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення та скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти Рахункова палата України провела аудит цієї ефективності [14].

Передумовою для проведення даного аудиту стали актуальність проблеми забруднення атмосферного повітря та водних об'єктів і низька ефективність справляння екологічного податку в регулюванні рівня екологічної безпеки України.

За результатами даного аудиту Рахунковою палатою було виявлено низку проблем, через які

органи державної влади не забезпечують створення ефективної системи контролю над обсягами та видами викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та скидів у водні об'єкти, які є базою оподаткування екологічним податком. Основними з них є такі:

1. Нормами Податкового кодексу обов'язки щодо нарахування екологічного податку за викиди/скиди в атмосферне повітря/водні об'єкти покладено на платників податку. В умовах відсутності приладів обліку фактичних обсягів викидів/скидів, а також залежності ставок податку від орієнтовно безпечного рівня впливу речовин (сполук) або від гранично допустимої концентрації забруднюючих речовин виникає ускладнення контролю над правильністю нарахування та сплати зазначеного податку.

2. Аудит також підкреслює відсутність здійснення Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України єдиного обліку виданих (переоформлених) дозволів на викиди, що, своєю чергою, призводить до втрати контролю над обсягами викидів забруднюючих речовин, дотриманням суб'єктами господарювання умов щодо охорони атмосферного повітря та, як наслідок, повнотою надходжень екологічного податку до державного бюджету.

3. Рахункова палата України вказує, що у Міністерстві фінансів України відсутня методика прогнозування екологічного податку до державного бюджету як у цілому, так і окремо за видами забруднення навколишнього природного середовища. Прогнозний розрахунок екологічного податку здійснювався Мінфіном лише на підставі даних Державної фіскальної служби, збільшених на індекс зміни величини ставки.

4. В Україні існує невідповідність даних щодо обсягів викидів/скидів, що свідчить про відсутність достовірних даних про такі фактичні обсяги внаслідок неподання окремими суб'єктами господарювання до органу державної статистики звітності за формою № 2-ТП (повітря) (річна), до територіальних органів Державного агентства водних ресурсів України – за формою № 2-ТП водгосп (річна), до контролюючих органів – податкової звітності з екологічного податку.

5. За даними досліджень, нормативно-правові акти не містять уніфіковану систему одиниць виміру гранично допустимих/дозволених обсягів викидів забруднюючих речовин (у мг/м³, г/год, г/сек та в тонн/рік), що не сприяє достовірності даних щодо обсягів таких викидів та їх узагальнення.

6. Рахункова палата України відзначає відсутність установлених обов'язкових термінів проведення інвентаризації, що також не сприяє ефективності контролю над обсягами та видами викидів, як наслідок, повноті надходження екологічного податку до державного бюджету.

Підсумовуючи проблеми, які виділяє Рахункова палата України, можна зробити висновок, що для забезпечення створення ефективної системи контролю над обсягами та видами викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та скидів у водні об'єкти статистика України повинна вести облік даних, які забезпечать:

- наявність виданих (переоформлених) дозволів на викиди;
- визначення базової інформації для прогнозування обсягів екологічного податку до державного бюджету;
- коректну звітність за формою № 2-ТП (повітря) (річна) та за формою № 2-ТП водгосп (річна);
- визначення обов'язкових термінів проведення інвентаризації.

Своєю чергою, у 2018 р. відбувся Київський податковий форум – 2018, організований Головним управлінням Державної фіскальної служби. Ключовими темами заходу стали питання реформування системи Державної фіскальної служби, автоматизації сервісів і процесів та запровадження максимальної кількості онлайн-послуг.

Під час відкриття Форуму було зауважено, що метою реформи фіскальної служби є 100-відсоткова цифровізація податкових сервісів. Усі податкові служби йдуть шляхом цифровізації, електронізації, діджиталізації – це процес, який допомагає звести до мінімуму контакти платника податків і чиновника, що, своєю чергою, означає зменшення корупційних ризиків на всіх рівнях і за всіма напрямками.

Беручи до уваги орієнтацію державних податкових служб на діджиталізацію, а також усі вище перелічені проблеми, що стосуються як і статистичного забезпечення екологічного оподаткування, так і можливості проведення належної діагностики результативності податкового регулювання, була розроблена концепція діджиталізованого алгоритму збору та оброблення інформації про екологічне оподаткування (рис. 1).

Подача інформації повинна реалізовуватися шляхом заповнення реєстраційної інформації в онлайн-режимі через Електронний кабінет. Можливий перелік реквізитів для реєстрації в Електронному кабінеті надається в Положенні про Реєстр статистичних одиниць та формування основ сукупностей одиниць статистичних спостережень за діяльністю підприємств [15]. Додатково до реєстраційної інформації для вирішення деяких проблем, що виділяються Рахунковою палатою України у Звіті «Про результати аудиту ефективності виконання повноважень органами державної влади в частині контролю за повнотою і своєчасністю надходження екологічного податку з викидів в атмосферне повітря та скидів у водні об'єкти», необхідно включити інформацію про дозвіл на викиди, про дозвіл на

спеціальне водокористування, а також інформацію про встановлені обов'язкові терміни проведення інвентаризації.

Такий цифровізований алгоритм збору та оброблення інформації дасть змогу:

- створити належну статистичну базу виданих (переоформлених) дозволів на викиди;
- створити інформаційне підґрунтя, що слугуватиме базою прогнозування екологічного податку до державного бюджету, адже під час подачі орієнтованих на наступний рік об'ємів викидів (скидів) забруднюючих речовин, а також мас відходів стає можливим розрахунок прогнозованого екологічного податку об'єктами, що справляють шкідливий вплив на довкілля;
- сформувати коректну звітність за формою № 2-ТП (повітря) (річна), формою № 1-відходи та за формою № 2-ТП водгосп (річна);
- створити статистичну базу даних про обов'язкові терміни проведення інвентаризації;
- спростити платникам податку процес складання податкової декларації.

Система також повинна мати функцію формування електронного акту розрахованого екологічного податку. Після оплати на рахунки, відкриті в органах, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів для можливості автоматичного розрахунку податкового боргу, також необхідно вносити в систему дані по фактично оплачених сумах екологічного податку, сумах погашення податкового боргу та переоплат.

Для гарантування реєстрації всіх об'єктів, що справляють шкідливий вплив, можна розробити систему стимулюючих факторів. Наприклад, якщо об'єкт не зареєстрований у системі, він не має права приймати участь у державних закупівлях тощо.

Із погляду отримання інформації така цифровізована система податкової інформації повинна мати декілька функцій:

- на прикладі Карти моніторингу та екологічної оцінки водних ресурсів України, яку координує Державне агентство водних ресурсів України [16], система повинна давати можливість створення «Звітів загального користування» за певними вибраними користувачем параметрами;
- на прикладі одного з офіційних майданчиків Prozorro, що має назву Newtend (ТОВ «НЬЮ-ТЕНД») [17], система повинна давати можливість сформований звіт експортувати в документ Excel.

За наявності таких функцій буде можливо провести діагностику результативності екологічного оподаткування за будь-яких вихідних параметрів. Базою під час проведення діагностики можуть бути як усі діючі підприємства, так і згруповані за будь-яким критерієм, наприклад за видом діяльності. Діагностиці може підлягати як екологічний податок у цілому, так і отриманий за видами забруднень:

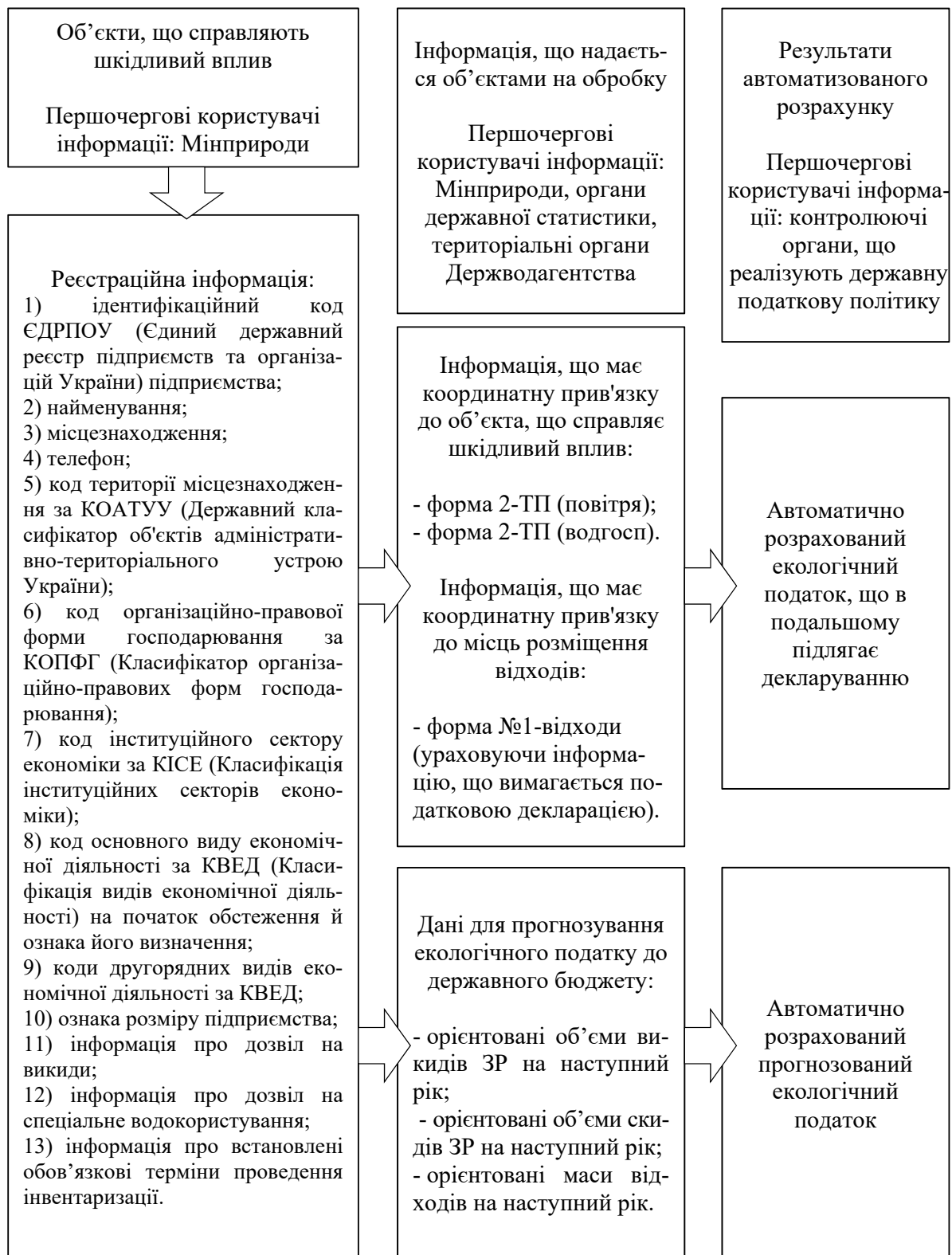

Рис. 1. Цифровізований алгоритм збору та оброблення інформації у сфері екологічного оподаткування

Джерело: розроблено авторами

викидів, скидів та захоронення відходів. Також можливо буде провести порівняльний аналіз задекларованого та фактично оплаченого екологічного податку і т. п. Це, своєю чергою, дасть змогу виявляти слабкі місця в системі екологічного оподат-

кування та, як результат, розробляти і приймати релевантні й швидкі управлінські рішення щодо усунення цих слабких місць.

Висновки з проведеного дослідження. Розвиток інформаційного забезпечення у сфері еко-

логічного оподаткування є одним із пріоритетних питань екологічної політики, особливо в умовах цифровізації всіх сфер людської діяльності, у тому числі податкової, адже релевантне інформаційне забезпечення може поліпшити збір необхідної інформації і, своєю чергою, спростити роботу як державного управління, так і підприємств, що впливають на навколишнє середовище. За наявних проблем створення належної системи контролю екологічного оподаткування найбільш успішним варіантом розвитку статистичного забезпечення даної сфери буде впровадження Україною саме цифрової трансформації збору та оброблення інформації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/2755-17> (дата звернення: 17.11.2020).
2. Environmental Taxation. A Guide for Policy Makers / The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). September 2011. 12 p.
3. Achkasova L. Modelling of information support for cargo transportation. *Економіка транспортного комплексу*. 2018. Вип. 32. С. 96–106.
4. Найденко О.Є. Проблеми екологічного оподаткування та шляхи їх вирішення. *Економіка і суспільство*. 2017. С. 627–633.
5. Тищенко О.М. Дослідження ефективності податкової політики у сфері охорони атмосферного повітря. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2012. № 1 (12). С. 155–161.
6. Рибачок Н.П. Сучасні теоретичні та законодавчі основи екологічного оподаткування в Україні. *Фінансове право*. 2013. № 4. С. 15–18.
7. Шако О. Переваги та недоліки застосування екологічних податків для зниження рівня забруднення довкілля. *Світ фінансів*. 2015. Вип. 1. С. 48–57.
8. Гусєва О.Ю., Легомінова С.В. Діджиталізація як інструмент удосконалення бізнес-процесів, їх оптимізація. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. № 1. С. 33–39.
9. Устенко М.О., Руських А.О. Діджиталізація: основа конкурентоспроможності підприємства в реаліях цифрової економіки. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2019. № 68. С. 181–192.
10. Ковалёв И.Л. Digital-трансформация как катализатор инновационных процессов в экономике. *Большая Евразия: Развитие, безопасность, сотрудничество*. 2019. № 2–1. С. 374–379.
11. Веретін Л.С. Інформаційне забезпечення як одна з передумов удосконалення управління продуктивністю підприємства. *Ефективна економіка*. 2015. № 4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4469> (дата звернення: 17.11.2020).
12. Денисенко М.П., Колос І.В. Інформаційне забезпечення ефективного управління підприємством. *Економіка та держава*. 2006. № 7. С. 19–24
13. Палагута С.С. Особливості інформаційного забезпечення управління підприємств і організацій. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 16. С. 418–421.

14. Звіт про результати аудиту ефективності виконання повноважень органами державної влади в частині контролю за повнотою і своєчасністю надходження екологічного податку з викидів у атмосферне повітря та скидів у водні об'єкти : Рішення Рахункової палати від 11.04.2018 № 10-3. Київ, 2018. 48 с.

15. Наказ від 16.12.2009 № 481 «Про затвердження Положення про Реєстр статистичних одиниць та формування основ вибірки сукупностей одиниць статистичних спостережень за діяльністю підприємств». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0481202-09#Text> (дата звернення: 17.11.2020).

16. Карта моніторингу та екологічної оцінки водних ресурсів України. *Державне агентство водних ресурсів України*. URL: <http://monitoring.davr.gov.ua/EcoWaterMon/Index> (дата звернення: 17.11.2020).

17. Онлайн-платформа системи публічних закупівель. *Майданчик Newtend.com*. URL: <https://newtend.com> (дата звернення: 17.11.2020).

REFERENCES:

1. Podatkovij kodeks Ukrajinj [Tax Code of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (accessed 17 November 2020).
2. Environmental Taxation. A Guide for Policy Makers / The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). September 2011. 12 p.
3. Achkasova L. (2018) Modeljuvannja informacijnogho zabezpechennja perevezennja vantazhiv [Modelling of information support for cargo transportation]. *Ekonomika transportnogho kompleksu*, № 32. pp. 96–106. (in Ukrainian)
4. Najdenko O.Ye., Antonenko S.V. (2017) Problemy ekologichnogo opodatkuвання ta shlyaxy yix vyrishennya [Problems of environmental taxation and ways to solve them]. *Ekonomika i suspilstvo*, no. 8, pp. 627–633. (in Ukrainian)
5. Tyshhenko O.M. (2012) Doslidzhennya efektyvnosti podatkovoyi polityky u sferi oxorony atmosfer-nogo povitrya [Study of the effectiveness of tax policy in the field of air protection]. *Finansovo-kredytna diyalnist: problemy teorii ta praktyky*, no. 1(12), pp. 155–161. (in Ukrainian)
6. Rybachok N.P. (2013) Suchasni teoretychni ta zakonodavchi osnovy ekologichnogo opodatkuвання v Ukrayini [Modern theoretical and legislative bases of ecological taxation in Ukraine]. *Finansove pravo*, no. 4, pp. 15–18. (in Ukrainian)
7. Shako O. (2015) Perevagy ta nedoliky zastosuvannya ekologichnyx podatkov dlya znyzhennya rivnya zabrudnennya dovkillya [Advantages and disadvantages of environmental tax for reduce pollution]. *Svit finansiv*, vol. 1, pp. 48–57. (in Ukrainian)
8. Gusyeva O.Yu. (2018) Didzhytalizaciya – yak instrument udoskonalennya biznes-procesiv, yix optymizaciya [Digitalization – as an tool for improvement of business processes, their optimization]. *Ekonomika. Menedzhment. Biznes*, no. 1, pp. 33–39. (in Ukrainian)
9. Ustenko M.O., Ruskyx A.O. (2019) Didzhytalizaciya: osnova konkurentospromozhnosti pidpryemstva v realiyax cyfrovoyi ekonomiky [Digitalization: the foundation of enterprise competitiveness in the realities

of the digital economy]. *Visnyk ekonomiky transportu i promy'slovosti*, no. 68, pp. 181–192. (in Ukrainian)

10. Kovalyov I.L. (2019) Digital-transformaciya kak katalizator innovacionnykh processov v ekonomike [Digital transformation as a catalyst for innovative processes in the economy]. № 2–1. pp. 374–379. (in Russian)

11. Veretin L.S. (2015) Informacijne zabezpechennya yak odna iz peredumov udoskonalennya upravlinnya produktyvnisty pidpryemstva [Information support as one of the preconditions management of productivity company]. № 4. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4469> (accessed 17 November 2020). (in Ukrainian)

12. Denysenko M.P., Kolos I.V. (2006) Informacijne zabezpechennya efektyvnogo upravlinnya pidpryemstvom [Information support of effective enterprise management]. № 7, pp. 19–24. (in Ukrainian)

13. Palaguta S.S. (2017) Osoblyvosti informacijnogo zabezpechennya upravlinnya pidpryemstv i organizacij [Features information management software enterprises and organizations]. *Globalni ta nacionalni problemy ekonomiky*, no. 16, pp. 418–421. (in Ukrainian)

14. Accounting Chamber of Ukraine (2018) Zvit pro rezultaty audytu efektyvnosti vykonannya povnovazhenj orghanamy derzhavnoji vlady v chastyni kontrolju za povnotoju i svojechasnistju nadkhodzhennja ekologhich-

nogho podatku z vykydiv u atmosferne povitrja ta skydiv u vodni objekty [Report on the results of the audit of the effectiveness of the implementation of powers by public authorities in terms of control over the completeness and timeliness of the environmental tax on emissions into the atmosphere and discharges into water bodies], Kyiv. (in Ukrainian)

15. Nakaz vid 16.12.2009 N 481 «Pro zatverdzhennja Polozhennja pro Rejestr statystychnykh odynycj ta formuvannja osnov vybirky sukupnostej odynycj statystychnykh sposterezhenj za dijalnistju pidpryemstv [Order of 16.12.2009 № 481 «About the statement of the Situation on the Register of statistical units and formation of bases of sampling of sets of units of statistical supervision over activity of the enterprises»]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0481202-09#Text> (accessed 17 November 2020).

16. State Agency for Water Resources of Ukraine. Karta monitorynghu ta ekologhichnoji ocinky vodnykh resursiv Ukrainy [Map of monitoring and ecological assessment of water resources of Ukraine]. Available at: <http://monitoring.davr.gov.ua/EcoWaterMon/GDKMap/Index> (accessed 17 November 2020).

17. Onlajn platforma systemy publicznykh zakupivelj. Majdanchyk Newtend.com [Online platform of the public procurement system. Newtend.com site]. Available at: <https://newtend.com/> (accessed 17 November 2020).